

Валентина ЧІСТЯКОВА,
вчитель-методист спеціалізованої школи № 102 м. Києва

Малюємо словом весну (Інтегровані уроки для 3 класу)

В основу курсу рідної мови початкових класів покладене завдання щодо всебічного розвитку мовлення учнів. Від того, як розвинена мова молодшого школяра, як вільно він вміє спілкуватися, — залежить швидкість засвоєння ним програмового матеріалу з різних навчальних предметів (читання, граматики, правопису тощо).

Одним із педагогічних прийомів, спрямованих на збагачення словника, правильності усного і писемного мовлення дітей, є використання **інтегрованих уроків** на теми сезонного характеру. Природа та її сприйняття найближче до образного мислення дітей, що допомагає їм гарно орієнтуватися в просторі, встановлювати взаємозв'язки, розвивати уяву, конкретизувати, моделювати, визначати та пояснювати поняття. Такі заняття бажано проводити у "зелених класах", що додатково сприяє поглибленому розумінню явищ, розширенню світогляду учнів,

а також формуванню вміння застосовувати суміжні знання з інших предметів. Крім того, такі типи уроків допомагають швидко переключити увагу і дію дітей, найефективнішим способом запам'ятати новий матеріал. Водночас тут якнайширше можна використати диференційований підхід до навчання, добору завдань для дітей з різним розвитком діяльності та темпами мислення.

З огляду на викладене пропонується розробка інтегрованих уроків на тему: "Малюємо словом весну".

Тема. Читання. Малюємо словом весну (розвиток мовлення).

Художня праця. Об'ємні вироби з вати (хмарки).

Я і Україна. Спостереження за сезонними змінами в природі (весна).

Мета. Читання. Ознайомити учнів з віршами про весну, вдосконалити навички читання, вміння орієнтуватися в тексті. Поповнити і збагатити словник

дітей для розповіді про весну. Розвивати чуття і вміння знаходити виразні мовні засоби для опису весни. Виховувати любов до природи.

Художня праця. Навчити робити об'ємні вироби з вати (хмарки). Розвивати художній смак, уміння порівнювати, тренувати дрібні м'язи рук. Виховувати любов до природи.

Я і Україна. Формувати уявлення про сезонні зміни, які відбуваються навесні в живій та неживій природі. Показати, що в природі все пов'язано між собою. Розвивати спостережливість, пам'ять. Виховувати почуття турботи про природу.

Обладнання: музичний запис: П.І.Чайковський "Пори року"; паперові крижинки; табличка зі словом *весна*; демонстраційні малюнки зі змінними фрагментами "зима – весна", весняних квітів, сонечка, промінців; зразки об'ємних хмаринок, виготовлених дорослими.

Хід першого уроку

I. Організація класу.

Звучить музика П. І. Чайковського "Пори року", діти сідають на свої місця.

II. Актуалізація знань.

Сьогодні у нас незвичайний урок:
Нам треба зробити мовний мазок.
Весняна художниця до нас завітає:
До чого торкнеться – враз оживає.

(На дошці крижинки з паперу, під ними слово *Весна*).

– Давайте всі разом прочитаємо це слово.

– Що воно означає? Нам важко уявити, що хоч ще лежить сніг, ще холодно, голо і сіро, але вже тихенько підкрадається весна.

– Де ховається весна? –
зайчена питає.

– Я чекаю на весну.

Коли сніг розтане?

А сніжок відповідає:

– Зазирни під мене,

там травичка молода

виросла для тебе.

Крига на річці зітхнула:

– Трісну, вода потече.

Ось і зима промайнула,

вівсяночка вістку несе.

В. Чістякова.

– Весна сховалася під снігом, під кригою, в піснях пташок, що разом з нами зимували.

III. Повідомлення теми і мети уроку.

– Отже, спробуємо за допомогою мальовничої української мови, ваших спостережень, досвіду потрапити в цю чарівну пору року. Будемо слухати, читати, запам'ятовувати вірші, пригадувати казки.

IV. Робота над новим матеріалом.

1. Бесіда.

– Приготуйте "мовні скарбнички". (На дошці з'являється малюнок із зображенням лісу взимку,

зі змінними фрагментами, які вчитель протягом уроку знімає – і поступово зимовий ліс перетворюється у весняний).

– Що найперше виникає у вашій уяві, коли ви згадуєте весну?

– Так, це – сонечко. Взимку воно сумне, холодне, далеке, бліде. А яке воно навесні?

Сонце весняне
на небо зійшло.
Тепле проміння
на квітку лягло.

Квітка зраділа,
пелюстку відкрила.
Сонечко тепле
квітку зігріло.

В. Чістякова.

– Яке сонечко? Дайте відповідь, і воно з'явиться. (На малюнок прикріплюється сонечко, але без промінців).

– Хіба так буває? Дійсно, ні. Промінці – це діти сонця. Вони потрібні, щоб зігріти землю. Ми виконали перше завдання.

З'являється перший промінець.

– Один промінець може зігріти ліс? (Ні).

– А що ж робити? Ой, подивіться: на промінчику написано: "Любі діти, допоможіть мені зігріти ліс. Виконайте всі завдання – і весна настане". Де ж ховається завдання? Воно під пеньком. Треба дібрати слова, які відповідають на питання, яке весняне сонце? (*Грайливе, щедре, веселе, усмінене, чарівне, лагідне, гаряче, яскраве, світле, велике, чисте, ніжне, тепле*).

З'являється другий промінець.

– Запишіть ці слова до "мовних скарбничок". Сонячне проміння лагідно гріє. Воно зовсім не таке, як взимку. З кожним днем воно все вище й вище піднімається над землею, усміхається квітам, тваринам і людям.

2. Увага! Театр весни.

– Уявіть, що ви – сонечко. Ваші руки – промінці. Потягніть їх угору, усміхніться один одному. Молодці!

З'являється третій промінець.

3. Малюємо словом небо.

– Ви бачили, яке небо навесні? Воно особливе (*чисте, прозоре, лазурне, блакитне*). Пливуть небом хмарки. На що вони схожі? (На пір'ячко, кучері, пружинки, клуби снігу, вату, хутро, гачки).

– На що схожа хмарка в цьому вірші?

Коник біленький
Небом пливе.
Дощик весняний
На спині несе.

Дощик-стрибунчик
Враз зачастив.
Краплинки маленькі
На землю спустив.

– А який дощик? Запишіть до мовних скарбничок, яке небо, хмарки, дощик.

З'являється четвертий промінець.

4. Увага! Конкурс.

– Зробити з вати, ниток, мережива свої хмарки (об'ємні). *У м о в а*: вони повинні бути схожі на тваринку, пташку, квітку. Найкращі почепимо на наш паперовий ліс (під час праці – музична релаксація, запис дощу).

З'являється п'ятий промінець.

5. Намалюємо вітерець.

– Що жене хмарки небом? (Вітерець).

– Я читатиму вірш за строфами і показуватиму до них малюнки. Потім спробуємо за малюнками пригадати зміст вірша, хто як його запам'ятає (тренінг пам'яті).

В ліс прокрався вітерець,
Вітерець весняний.
Ох і бравий молодець!
Хоч і трішки млявий.
Млявість швидко та мине,
Бо роботу він знайде...
Павутинку він зірвав.
Павучок з ним політав.
В нірку миші заглядав.
З зайцем в схованки пограв.
Білці шишку він зірвав.
І з бруньками жартував.

З'являється шостий промінець.

6. Квітковий вернісаж.

– Все більше променів у сонечка. На проталинах з'являються перші квіти. Під пеньком завдання: доберіть до вірша квітку.

Отакий малий неначе,
ледь прокинувся від сну,
тихий-тихий, а, одначе,
він привів до нас весну.
Край веселого струмка
У проміннях сонця ніжних
раптом блиснув з-під листка
білий, росяний **підсніжник**.

П.Грбовський.

Я – **пролісок** синенький,
І перший навесні.
Сказати вам раденький:
"Кінець! Кінець зими!"

К.Перелісна.

Вчора травка зеленіла,
А **кульбабок** не було.
А сьогодні, гляньте, скільки
Їх жовтеньких розцвіло.

К.Перелісна.

Весною у лісі
медунка завітла.
У ліс принесла вона
крапельку світла.

Дивились довкола
на землю зігріту
пучечки рожевого
й жовтого цвіту.

М.Сингаївський.

Що то за квітка
пробилась крізь сніг?
Верхня частинка
холодна й гладенька.
Нижня частинка
пухнаста й тепленька. (**Мати-й-мачуха**).

В.Чістякова.

Сон-травичка невеличка
розтулила очі.
Фіолетова пелюстка,
як частинка ночі.

В.Чістякова.

З'являється сьомий промінець.

– Світ квітів надзвичайно різноманітний. Спробуймо створити кольорову гаму весняних квіток.

Білий: підсніжник, конвалія, білоцвіт, нарцис, анемона, купина запашна.

Голубий: пролісок, барвінок, гадюча цибулька, переліска.

Жовтий: кульбабка, мати-й-мачуха, калюжниця, гусяча цибулька, горицвіт.

Фіолетово-рожевий: вовче лико, медунка, сон-трава, фіалка, зозулинець, петрові батоги, ряст, бузок.

Придивіться до квітів, який характер, на вашу думку, у цих квіточок. Виберіть і запишіть до своїх "мовних скарбничок".

Сильні	слабкі
сміливі	боязкі
волелюбні	покірні
суворі	ласкаві
веселі	сумні

З'являється восьмий промінець.

– Знайдіть ці квіти у парку. Але не чіпайте їх, бо вони занесені до **Червоної книги України**.

7. Де сховалася весна?

– Сонечко зігріло землю і з нашого пенька, як із мішка, посипалися тваринки: мишка, землерийка, ящірка, жучок. Ось де сховалася весна! А де вона сховалась у класі? (У квітах; проріс з жолудя пагін дубочка, який ми посадили у вазон восени; муха пробудилась під склом тощо).

– Весна сховалася не тільки у віршах і малюнках. Якщо пригадати, то вона ховається і в наших улюблених казках. Пригадаймо казки, в яких йдеться про те, як тане сніг, з'являються перші квіти, прокидаються тварини, радіють люди. (Дванадцять місяців, *С.Я.Маршак*; Снігуронька, укр. нар. казка; Гидке каченя, *Г.Х.Андерсен*; Мороз Іванович, *В.Одоевський*).

З'являється дев'ятий промінець.

V. Підсумок уроку.

– Про яку пору року ми сьогодні слухали, читали, розмовляли? На яку тему малювали, робили поробки? Так, це весна. Спостерігайте за природою, до зустрічі.

Хід другого уроку

I. Організація класу.

Звучить музика П.І.Чайковського "Пори року". Березень, квітень.

II. Актуалізація знань.

1. Вступна бесіда.

– Чуєте? Світлі краплі дзвенять, дзюркотять струмочки. Все голосніше і голосніше лунає музика!

– Це Весна іде лісом. (На дошці з'являється силует "дівчини-весни". Плаття не розписано кольорами).

– А що ж робити?

(На початку уроку).

(Наприкінці уроку).

(Треба його розмалювати).

– Це не так просто. А допоможе нам сама природа. Будьте уважні та спостережливі. (Вчитель бризкає розпилювачем воду).

– Гляньте, махнула весна крилом – і прокидаються річки, підіймаються, набухають, ламають кригу над собою!

– Гляньте, махнула ще раз – і прокидаються дерева і куші, пружнішають гілки, лопаються бруньки. Весна квіткова вже настала!

2. Гра "Зачарована квітка".

– Що це за квітка?

III. Повідомлення теми і мети уроку.

– Сьогодні ми дізнаємось, як пахне весна. Говоритимемо про весну комахину. На нас чекають

цікаві мовні та інтелектуальні завдання. Будемо збагачувати свою мову словами на весняну тему, слухати, читати і складати вірші.

IV. Робота над новим матеріалом.

1. Бесіда. Чим пахне весна? (На столі стоїть букет весняних квітів).

– Підійдіть до квітів і наберіть повні груди повітря. Що ви відчуваєте? (Запах квітів, зелені, молодого листя, смоли, землі).

– Послухайте, як про це написав *С.Мацюцький*.

... я поспішаю в ліс. Поспішаю в гості до самої весни. Ранок теплий, сонячний. Дихає свіжістю земля. Ніколи ліс не пахне так солодко й терпко, як у цю вранішню годину. Ліс живе передчуттям зеленої повені листя і трави. Він посвітлів, виграє новими кольорами, звуками.

– Яке "життя весни" ви тут відчули? (Дихає, пахне, живе, світліє, виграє).

– Чим пахне весна ще? Відгадайте!

Плаче цвях прозорий

Водою крижаною.

Він на скельце схожий,

Та пахне весною.

(Бурулька).

– Чим пахне бурулька? (Талою водою, вогкістю).

2. Задача від Весни.

– Куди поділася бурулька?

– Послухайте, як про це сказав *Л.Компанієць*.

Від сонця я розтану,

Розтану – не загину:

Ввіллюся у струмочки

І побіжу в долину.

Мене нап'ються трави,

І стануть, наче вміті,

Хоч мало, та не марно

Я прожила на світі!

– Послухайте, що бурулька говорить калюжі? (Кап! Кап!).

– Що струмочок говорить рівчаківі? (Склянь-склінь-склич).

– Що тоненька крижана плівка говорить чобітківі у калюжі (Скр-скре-скрі).

3. Мовна кишенька весни.

– Зберімо її для весни. Називайте тільки весняні слова. (Сонечко – яскраве, святкове, радісне, приємне, ласкаве. Бурульки – сумні, схудлі, плакси, заслаблі. Струмочки – дзвінкі, говірливі, прозорі. Травичка – молода, зелена, духмяна).

– А комахки?

4. Весна комахина.

Подивіться на лужок.

Це ж зелений їжачок.

Весь м'якенький

і ніжненький.

Не їжак це, а трава...

– Так, наприкінці зими ми посіяли в ящику травичку, і вона проросла... Хто ще радіє весні? (Звучить музичний запис стрекоту і дзижчання комах).

– Так, це комашки.

– Які комашки прокидаються навесні? (Діти називають, учитель виправляє, якщо вони помиляються).

– Змахнула крилом весна – і всіляка дрібна живність заметушилася. Так, рухайся, лісовий народе, годі вже спати!

5. Весняна майстерня.

– Давайте заселимо нашу травичку комашками, які ви зараз виготовите своїми руками. (Діти виготовляють комашок з паперу, горіхів, тканини, дроту, клею тощо). Наш лужок оживе.

6. Загадки від комашок. (В.І.Паронова).

– Я загадуватиму загадки, і у кого є виріб цієї комашки, виходьте і ставте в травичку.

Не звір, не птиця,
А ніс, як спиця.

(К о м а р).

Червоні крильцята.
Працює завзято
Там, де попільниці багато.

(С о н е ч к о).

В неї є велика хата,
На духмяний мед багата.

(Б д ж о л а).

Із гілки на стежинку,
З травинки – на билинку
Стрибає пружинка –
Зелена спинка.

(К о н и к - с т р и б у н е ц ь).

Очі на рогах, а дім – на спині.

(Р а в л и к).

Не видно на землі малого,
А тягне більше за себе самого.

(М у р а ш к а).

Прозорі крильця,
Зубасте рильце,
Сіло на цвіт,
Схоже на вертоліт.

(Б а б к а).

На дорозі лежить квітка,
Пелюстки згортає.
Я хотів її підняти,
А вона літає.

(М е т е л и к).

7. Театр весни.

– Візьміть свої кольорові хусточки в руки і поведіть руками так, як пурхають метелики. А я сфотографую наш метеликовий бал.

8. Комашиний словничок.

– Як про яку комашку можна сказати? (Н а п р и к л а д, *мурахи* – трударі).

Метелики, бабки, павучки, бджоли, жуки, цвіркуни, світляки.

– Послухайте, як можна римувати і складати невеличкі віршики. (Опорні слова: *пішла – знайшла, пішов – знайшов, полетіла – сіла*). Вчитель починає, а діти продовжують, інтонують у жартівливий формі.

Муха полем пішла
І дзвіночки там знайшла.

Комар полем пішов
І хустиночку знайшов.

Бджола полем полетіла
І на пишну квітку сіла.

Світляк луками пішов
І ліхтарика знайшов...

9. Поетична хвилинка.

– Послухайте кілька віршиків про комашок.

Коник-стрибунець

Стрибнув коник на травичку
І зустрів свою сестричку.
Стали разом стрекотати,
Весну красну закликати.

Сонечко

У червонім кожушку
На зеленому лужку
Сонечко гуляє,
Весноньку вітає.

Равлик

Ішов равлик по травиці
І надібав полуниці.
Він смачненько попоїв,
Що аж сам почервонів.

Метелик

Літав метелик весело,
Не думав ні про що,
Від ранку і до вечора
Співав собі, то й що.

V. Підсумок уроку.

– Про яку весну ми сьогодні говорили? Створіть малюнки до тих віршів, загадок, які ви почули на уроці.

